

HULÛSÎ EFENDİ, Mehmet

(bk. YAZGAN, Mehmet Hulûsî).

HULÛSÎ EFENDİ, Osman

(1915-1990)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Malatya'nın Darende ilçesinde doğdu. İlk dinî bilgileri Hamîd-i Velî Camii imamı olan babası Hasan Feyzi Efendi'den aldı. İlkokulu bitirdikten sonra özel hocalardan Arapça ve Farsça öğrendi. Küçük yaşlarda Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Sivaslı İhrâmîzâde İsmâil Hakkı Efendi'ye (Toprak) intisap etti. Babasının ölümünden sonra (1945) onun görevli olduğu camide fahri olarak imam-hatiplik yapmaya başladı. Sekiz yıl sonra resmen tayin edildiği bu görevi emekli oluncaya kadar sürdürdü (1987). Ayrıca marangozluk, ciltçilik, hak-kâklıkla meşgul oldu. Şeyhinin ölümünden sonra onun halifesi sıfatıyla irşad faaliyetlerine başladı. Bu arada çeşitli dernekler kurarak öncelikle Darende'de cami, kütüphane, imam-hatip okulu, Kur'an kursu, lise, endüstri meslek lisesi ve ilâhiyat fakültesi gibi kurumların yapılmasına öncülük etti. 1986'da kendi adıyla anılan Seyyid Osman Hulûsî Efendi Vakfı'nı kurdu. Osman Hulûsî Efendi 14 Haziran 1990'da İstanbul'da vefat etti ve Darende'ye götürülerek Hamîd-i Velî Camii hazinesine defnedildi.

Hulûsî Efendi'nin tarikat silsilesi İhrâmîzâde İsmâil Hakkı, Hacı Ahmed Niksârî, Mustafa Hâkî Tokadî, Halil Hamdi Tokadî, Mustafa Çorumî, Yahya Dağüstânî, Abdullah Meklî vasıtasıyla Nakşibendîye-Hâlidîye'nin kurucusu Hâlid el-Bağdâdî'ye ulaşır. Hacı Bayrâm-ı Velî'nin So-

muncu Baba diye tanınan mürşidi Hamîd-i Velî'nin on ikinci kuşaktan torunu ve seyid olduğu bizzat kendisi tarafından ifade edilmiştir (*Divân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. XII-XIII; krş. Akgündüz, s. 14-20, 128).

Gençliğinden beri edebiyatla meşgul olan Hulûsî Efendi, pek çok mutasavvıf şair gibi şiiri irşad hizmeti için bir vasıta olarak kabul etmiştir. *Divân-ı Hulûsî-i Dârendevî* adıyla basılan divanında (İstanbul 1986) daha çok klasik gazel tarzındaki manzumelerin yanında altmış kadar ilâhi, ayrıca koşma nazım şekli ve hece ölçüsüyle yazılmış manzumeler vardır. Gazellerinde Fuzûlî ve Niyâzî-i Mısırî'nin edası, hece ile yazılmış şiirlerinde ise Yunus Emre'nin etkisi görülür. Osman Hulûsî Efendi'nin çeşitli mektupları vefatından sonra *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî* adıyla bir araya getirilerek yayımlanmıştır (nşr. Mehmet Akkuş, Ankara 1996).

BİBLİYOGRAFYA :

Divân-ı Hulûsî-i Dârendevî, İstanbul 1986, s. XII-XIII; M. Ali Cengiz v.dğr., *Somuncu Baba*, Ankara 1965, s. 24; Ali İhsan Yurd, *Fatih Sultan Mehmed Hân'un Hocası Akşemseddin: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1972, s. 86; İhsan Özkes, *es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1991; Ahmet Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hamîd-i Velî ve Nesebi Âlîsi*, İstanbul 1992; *Somuncu Baba ve es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Sempozyumu Tebliğleri*, Ankara 1997.

DİA

HULVÂN

(حلوان)

Irâk-ı Arap ile
Irâk-ı Acem sınırında
kurulmuş tarihî bir şehir.

Bağdat'ın 190 km. kuzeydoğusunda Bağdat-Horasan yolu üzerindeki Kasrîşîrin ile Kirind arasında ve Diyâle nehrinin kollarından Hulvançay'ın (Hulvân-rûd) sol kıyısında yer almaktadır; Zagros dağlarındaki Paytak Geçidi'ne de (Akabe-i Hulvân) yakındır. Şehir Ortaçağ'daki idarî taksimatta bazan Irâk-ı Arap, bazan da Irâk-ı Acem bölgesinde gösterilmişse de genellikle Cibâl eyaletinin Irak sınırındaki ilk şehri kabul edilmiştir. Taberî'nin naklettiği bir rivayette Hulvân'ın Sâsânî hükümdarlarından I. Kavâd (Kubâd, 488-531) tarafından kurulduğu belirtilirse de (*Târîh*, II, 92) çivi yazılı kaynaklarda Halmanu, Helenistik dönemde Hala denilen şehrin Hulvân olduğu bilinmektedir. Diğer Arapça kaynaklarda Kavâd'ın burada kadastro iş-

lerini yürüten bir daire kurduğu ve şehrin Araplar tarafından fethi sırasında çok miktarda arazi sicil defteri ele geçirildiği kaydedilir.

Celûlâ Savaşı'ndan (16/637) sonra Cerîr b. Abdullah el-Becelî, Sa'd b. Ebû Vakâs'ın gönderdiği 3000 kişilik yardımcı kuvvetle Hulvân üzerine yürüyünce Kisrâ III. Yazdicer İsfahan'a kaçtı. Şehir, halkına dokunulmaması, yurtlarından çıkmak isteyenlere izin verilmesi şartıyla ve barış yoluyla fethedildi. Cerîr daha sonra burada Azre b. Kays el-Becelî'yi vekil bıraktı (Belâzürî, s. 432). Muâviye dönemindeki teşkilâtlanma sırasında Mâhülküfe adı verilen bölgenin batısı Hulvân ile sınırlı idi.

Emevîler ve Abbâsîler'den sonra Büveyhî hâkimiyetine giren şehir, X. yüzyılın sonlarına doğru Ebû'l-Feth Muhammed b. Annâz tarafından burada kurulan Annâzîler hânedanının eline geçti. XI. yüzyılın başında Hasanveyhîler ile Annâzîler arasında kısa bir süre için el değiştiren şehir, özellikle Annâzîler'den Hüsâmüddevle Ebû's-Şevk Fâris döneminde (1010-1046) büyük bir önem kazandı. Ancak çok geçmeden kardeşleri tarafından sıkıştırılan Hüsâmüddevle, bir yandan da Selçuklu Kumandanı İbrâhim Yınal'la savaşmak zorunda kaldı. Sonuçta İbrâhim Yınal Hulvân'ı ele geçirerek tahrip ettirdi (1046). Annâzîler'den Sa'dî b. Ebû's-Şevk, amcası Mühelhil'e kuzdığı için Şâzencan aşiretine mensup bir toplulukla İbrâhim Yınal'a katıldı ve Hulvân'da onun adına hutbe okuttu (Safer 438/Ağustos 1046). Ancak Mühelhil daha sonra Hulvân'ı işgal ederek İbrâhim Yınal adına okunmakta olan hutbeye son verdi. Sa'dî daha sonra Oğuzlar'ın yardımıyla Hulvân'a tekrar hâkim oldu. Tuğrul Bey 447 (1055) yılında Bağdat'a giderken burada ordugâh kurmuştu. Hulvân, zaman zaman Büyük Selçuklu sultanları tarafından Bağdat şahnelelerine iktâ olarak verilirdi. Hülâgû da Bağdat üzerine yürüdüğü sırada 18-31 Aralık 1257 tarihleri arasında burada konaklamıştı.

544'te (1149) vuku bulan bir deprem şehre büyük zarar verdi (İbnü'l-Cevzî, X, 138). Daha sonra Hulvân harabelerinin yakınında yeniden kurulan Ser-i Pul-i Zihâb bugün İran sınırları içinde Kasrîşîrin şehristanına bağlı bir şehirdir.

Hulvân müslümanların eline geçtikten sonra meyve yetiştiriciliğindeki ününü sürdürmüştür; *Hudûdü'l-âlem* burada özellikle incir üretilip ihraç edildiğini yazar. İbn Havkal şehirdeki binaların taş-

Osman Hulûsî Efendi

